

Foto: Bengt Petterson

Brunkulla finns på den svenska rödlistan över hotade arter och är där placerad i kategorin starkt hotad (EN). Den är även fridlyst.

Brunkulla har minskat kraftigt under hela 1900-talet. För att bryta den negativa utvecklingen har Naturvårdsverket låtit utarbeta ett åtgärdsprogram som har som mål att gynna arten.

Brunkullan är en upp till 20 cm hög orkidé med bladig stjälk och ett tätt, klarrött till mörkrött (till rödbrunt och ibland nästan svart purpurbrunt) blomhuvud i toppen. Även färgtonen inom ett och sam-

ma blomhuvud varierar påfallande med ljusförhållandena.

Stjälken skjuter upp ur en rosett av smala, jämbreda blad av karakteristisk ljus gråblå till grön färg. Stjälkbladen är strödda och mer långspetsade, delvis tryckta till stjälken och ibland med rödbruna kanter. Blomhuvudet är klotrundt eller pyramidalt, tätt uppbyggt av centimeterbreda, stjärnlikt utbredda blommor. Blomskaftet är inte vridet 180° som hos de flesta andra orkidéer, varför kalkens ”underläpp” blir uppåtriktad. Blomman har en utpräglad doft av vanilj, eftersom dess nektar innehåller vanillin.

Rödlistan

Den svenska rödlistan upprättas av ArtDatabanken och fastställs av Naturvårdsverket. Listan uppdateras vart femte år. I rödlistan klassificeras växter och djur i olika hotkategorier beroende på hur stor risken är att arten ska försvinna ur landet.

Rödlistans kategorier:

RE – Försvunnen

CR – Akut hotad

EN – Starkt hotad

VU – Sårbar

NT – Missgynnad

DD – Kunskapsbrist

Foto: Bengt Petterson

Brunkulla

Viktiga miljöer för brunkullan har de öppna fodermarkerna varit som fram till 1900-talets början dominerade inägomarkerna i centrala Jämtlands silurkalkbygder. Här har arten sedan äldsta tid trivts i välhävdad slättermark, i byarnas örtrika friskängar och i kalkfuktängar med lång kontinuitet. Arten kan dock även förekomma på trampad eller sliten gräsmark i åkerrenar och kring stigar och gårdstun. Även om brunkullan är kalkgynnad kan den påträffas på mer neutrala jordar, men då nästan uteslutande på fuktigare lokaler med rörligt markvatten. Inom urbergsområdena ligger dessutom så gott som alla brunkullalokaler i trakter där istransporterad kalk finns inlagrad i moränen.

I Sverige liksom i Norge kan brunkullans kraftiga tillbakagång under 1900-talet direkt kopplas till den kraftigt förändrade markanvändningen i skogs- och jordbrukslandskapet. Den intensiva slätter- och beteshävd som skapat Storsjöbygdens artrika kalkängar har idag till största delen upphört.

Brunkullans marker bör skötas genom årlig slätter. Slättertidpunkten bör anpassas till varje lokals särskilda behov. Även mulbete är en möjlig hävdform, som dock i längden inte kan ersätta traditionell slätterhävd.

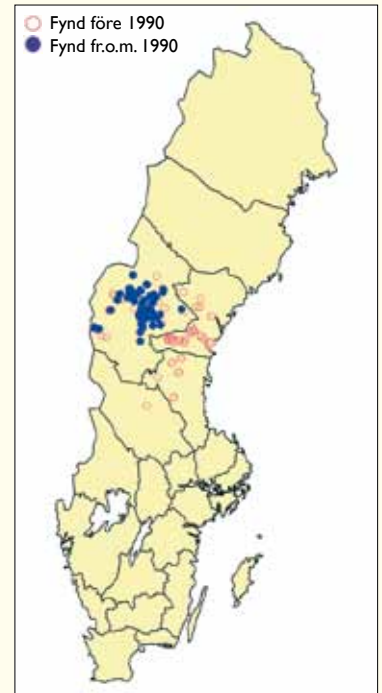
Brudkulla *Gymnadenia runei*

är mycket sällsynt och förekommer endast på några få platser i Åsele och Lycksele lappmarker, vilka är de enda kända växtplatserna i världen. Den växer på kalkrika fjällängar strax ovan trädgränsen. Innan brudkullan identifierades som en egen art, antogs den utgöra en lokal variant av brunkulla.

De båda arterna är mycket lika varandra. Brudkulla skiljs från brunkulla främst genom blomställningens mycket ljusare vinröda färg, samt genom sin längre sporre. På den svenska rödlistan över hotade arter är brudkulla placerad i kategorin sårbar (VU).

Foto: Jonas Grahn

Brunkulla är endemisk för Skandinavien. Tyngdpunkten i sin utbredning har den i Jämtland-Härjedalen och i Oppland-Hedmark-Sør-Trøndelag i Norge.

Om du vill läsa mer om brunkulla och brudkulla eller om floraövervakning kan du besöka följande hemsidor:

Svenska Botaniska Föreningen:
www.sbf.c.se

ArtDatabanken:
www.artdata.slu.se

Naturvårdsverket:
www.naturvardsverket.se

Länsstyrelserna:
www.lst.se

Floraövervakning

Sveriges miljömål slår fast att alla arter ska förekomma i livskraftiga bestånd. Att kartlägga förekomsten av hotade växter är en viktig del i arbetet med att bevara arter och biologisk mångfald.

Projekt Floraväktarna är ett nätverk av växt- och naturintresserade personer som besöker de hotade arternas växtplatser för att räkna antalet plantor, upptäcka eventuella förändringar eller andra oroande faktorer. Floraväktarnas rapporter ligger till grund för en del av miljöövervakningen

och floravårdsarbetet i landet.

Andra viktiga delar i bevarandearbetet är nätverket Natura 2000 och arbetet kring åtgärdsprogrammen.

Naturvårdsverket har gett länsstyrelserna i uppdrag att ta fram åtgärdsprogram för ett antal hotade kärlväxter som inte klarar att överleva utan särskilda åtgärder. Programmen är inte formellt bindande men syftar till att vara vägledande för arbetet med att bevara dessa arter i landet.

Natura 2000 är ett nätverk av EU:s mest

skyddsvärda naturområden. Natura 2000-områden finns i alla medlemsländer och ska hejda utrotningen av arter och livsmiljöer. Ett fyrtiotal av Sveriges kärlväxter ingår i nätverket.

Vill du veta mer om floraövervakning eller informera om någon lokal för brunkulla eller brudkulla hör gärna av dig till margareta.edqvist@telia.com som är samordnare för Floraväktarna. Vill du diskutera kring skötsel eller åtgärder för en specifik lokal kontakta din länsstyrelse.

Svenska Botaniska Föreningen
ArtDatabanken